

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา การจัดการขยะชุมชนและสิ่งแวดล้อม ศึกษากรณีเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกรอบในการศึกษาตามประเด็นวัตถุประสงค์หลักในการศึกษา 3 ประเด็นคือ 1).เพื่อศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว 2).เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษากรณี ชุมชนถนนข้าวสาร ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร และ3).เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษานำเสนอได้ 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

ตอนที่2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษากรณี ชุมชนถนนข้าวสาร ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 3. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 3 ตอน นำเสนอได้ดังนี้

ตอนที่ 1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

แนวทางและมาตรการในการกำจัดมูลฝอยของประชาชนในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ส่วนราชการสังกัดกรุงเทพมหานครได้มีการส่งเสริมให้ประชาชนจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนของตนเอง โดยใช้หลักการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (Community Based Solid Waste Management :CBM) ด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนคัดแยกขยะรีไซเคิลขาย เศษอาหารทำปุ๋ยไว้ใช้เองหรือแจกจ่ายเพื่อนบ้าน บริหารจัดการถังขยะในบ้าน โดยทิ้งตามวันเวลาดำหนด โดยนัดวันเวลาเก็บขยะกับสำนักงานเขต ลดขยะที่ต้องนำไปกำจัด ผลของมาตรการในการจัดการมูลฝอยของประชาชน โดยนำกระบวนการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนมาใช้ แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาขยะ อันก่อให้เกิดโครงการ “โครงการจัดการขยะและน้ำเสียโดยชุมชน โครงการรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อชุมชนยิ้มสดใส” เป็นต้น

การจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (Community Based Solid Waste Management: CBM) นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสามารถสนองตอบแนวคิดชุมชนนำอยู่ได้ เพราะใช้แนวทางการจัดการขยะโดยเน้นการมีส่วนร่วมจากคนส่วนใหญ่ในชุมชน ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี รายได้

เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง สุขภาพอนามัยดี ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี การร่วมคิด และจัดการขยะร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ทำให้สามารถใช้พลังของชุมชนในการจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้อย่างง่ายดาย ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนสะอาด เป็นชุมชนไร้ขยะ มีความสวยงาม ปลอดภัยและเป็นชุมชนที่น่าอยู่อย่างยั่งยืนได้ และเมื่อชุมชนหลายชุมชนน่าอยู่จะส่งผลให้เมืองที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน

ขยะเป็นปัญหาพื้นฐานของชุมชนที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน อาทิ เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน แมลงสาบ ยุง ฯลฯ เป็นแหล่งแพร่กระจายเชื้อโรค มีกลิ่นเหม็นและก่อให้เกิดความรำคาญ ทำลายสุนทรียภาพด้านสิ่งแวดล้อม เกิดสภาพไม่น่าดูสกปรกน่ารังเกียจ ขยะทำให้น้ำเสียที่มีความสกปรกสูงมาก เกิดกลิ่นรบกวนเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน

ในทางกลับกันการแก้ไขปัญหาขยะก็เป็นประเด็นพื้นฐานที่สามารถสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งของชุมชนได้ เพราะการร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะจะเห็นเป็นรูปธรรม และเมื่อความร่วมมือของชาวชุมชนเกิดขึ้นจึงไม่ใช่เรื่องยากถ้าทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขปัญหาอื่นๆ ที่ยากขึ้น ทั้งปัญหาทางสังคม ความยากจน และยาเสพติด แต่การจะได้มาซึ่งความร่วมมือดังกล่าวจำเป็นต้องมีการสื่อสารสร้างความรู้ความเข้าใจแนวทางและกระบวนการจัดการขยะที่มีรูปธรรมชัดเจนให้ผู้นำชุมชนและชาวชุมชนเข้าใจและเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวชุมชนอย่างแท้จริง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมได้เผยแพร่แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (Community Based Solid Waste Management: CBM) ให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการ ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นมา กรุงเทพมหานครได้นำแนวคิดดังกล่าวดำเนินการในชุมชน ซึ่งผลการดำเนินการประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย สามารถนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ได้ถึงร้อยละ 40 และที่สำคัญประชาชนในชุมชนเมื่อเข้าใจกระบวนการทำงานและวิธีการจัดการขยะแล้วให้ความร่วมมือกันจัดการกับขยะของตนเอง เพื่อลดปริมาณขยะของชุมชนและจัดการสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สะอาด สวยงามน่าอยู่ขึ้น ซึ่งบทสรุปการทำงานของแต่ละชุมชน และความรู้เทคนิคการจัดการขยะเพื่อสิ่งแวดล้อมสามารถนำไปปรับใช้ในบ้าน ในชุมชน ในสถานศึกษา และสถานประกอบการต่างๆ ได้

หลักการสำคัญของจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน (Community Based Solid Waste Management: CBM) เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้มีบทบาทสำคัญในการจัดการมูลฝอยในชุมชนของตนเอง โดยการสร้างความตระหนักในสภาพปัญหา ร่วมคิดค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และตัดสินใจเลือกวิธีการดำเนินการจัดการมูลฝอยในชุมชน และร่วมดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน และเมื่อพบปัญหาชุมชนจะร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน การที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการคัดแยกมูลฝอย จำเป็นต้องมีการสื่อสารกันอย่างชัดเจนระหว่างสำนักงานเขตกับชุมชน ซึ่งดำเนินการในรูปของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน เจ้าหน้าที่เขตเข้าไปกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม และทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนซึ่งจำเป็นต้องมีวิทยากรกระบวนการเพื่อทำหน้าที่สื่อสารกับประชาชนและดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารเขตในการเข้าดำเนินการ จึงจะประสบผลสำเร็จ ทั้งนี้เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องกับการกำหนดเวลาเข้าจัดเก็บมูลฝอย การ

สนับสนุนงบประมาณ การสนับสนุนบุคลากรในการลงพื้นที่พบปะประชาชน และการสร้างอาสาสมัครในพื้นที่ ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญของการจัดการมูลฝอยโดยชุมชน เป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นการคัดแยกมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ในชุมชน เพื่อลดปริมาณขยะของชุมชน ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคัดแยกวัสดุรีไซเคิล โดยคัดแยกวัสดุรีไซเคิล ทั้งแก้ว กระดาษ โลหะ พลาสติก และอื่นๆ ใส่กล่องกระดาษ หรือถุงปุ๋ยไว้ขาย โดยนัดร้านให้เข้ามารับซื้อในพื้นที่ในรูปของตลาดนัดรีไซเคิล หรือประชาชนจะรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นธนาคารรีไซเคิลและรับซื้อวัสดุรีไซเคิลจากประชาชนในชุมชน และธนาคารจะมีส่วนต่างใช้เป็นสวัสดิการชุมชนและพัฒนาชุมชน คัดแยกขยะชีวภาพทำปุ๋ยหมัก ทำอาหารสัตว์ แนะนำการนำขยะอินทรีย์กลับมาใช้ประโยชน์โดยนำไปหมักทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ การหมักปุ๋ยไปไม้แห้งกับเศษอาหาร การหมักปุ๋ยทาอาคาร และให้นำเศษอาหารไปทำอาหารสัตว์เช่นปลา สุนัข โค เป็ด ไก่ ฯลฯ

ส่วนที่ 2 การจัดการถังขยะเพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด ปลอดภัยขยะลดปัญหาการรื้อคันขยะมูลฝอย ลดปัญหาน้ำชะขยะส่งกลิ่นรบกวน และลดแหล่งอาหารของเชื้อโรค และพาหะนำโรค ทำให้ถนนปลอดภัยและสามารถลดความถี่ในการจัดเก็บมูลฝอยได้ ประกอบด้วย

การจัดการถังขยะในบ้านตนเอง โดยแนะนำให้ประชาชนแยกถังรองรับมูลฝอยในบ้านเป็น 2 ถัง ประกอบด้วย 1) ถังรองรับขยะเศษอาหาร นำไปหมักปุ๋ย หรืออาหารสัตว์ 2) ถังขยะทั่วไป ประกอบด้วยถุงเบ้าแกง ซองขนม กระดาษทิชชู หนังสือและยาง หินและเซรามิก ส่วนรีไซเคิลใส่กล่องหรือถุงที่ใส่แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ และขยะอันตราย แยกไว้อีกถุงหนึ่ง และนัดวัน เวลาเก็บขยะทั่วไป

ถนนปลอดภัยขยะ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีถังขยะในบ้านแล้ว จึงขอมติจากประชาชนให้เก็บถังริมถนนออก แล้วส่งเสริมให้ปรับปรุงภูมิทัศน์ด้วยต้นไม้ดอกไม้ประดับ พืชสมุนไพร และใช้ปุ๋ยที่ได้จากการหมักเศษอาหารเป็นปุ๋ยบำรุงดิน ไม่ต้องซื้อปุ๋ยวิทยาศาสตร์ หมักสารสะเดาไล่แมลง โดยสำนักงานเขตจัดรถเข้าเก็บตามเวลานัดหมาย เก็บขยะแต่ละประเภทอย่างเคร่งครัด เพราะประชาชนจะนำถังขยะมาตั้งรอทิ้งที่หน้าบ้านในวัน เวลาที่นัดหมาย และเก็บเข้าบ้านเมื่อสำนักงานเขตเก็บขยะไปแล้ว

การลดความถี่ในการเข้าจัดเก็บมูลฝอย ภายใต้ความเห็นชอบจากประชาชน ทั้งนี้ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องมีการคัดแยกขยะไปขายและหมักทำปุ๋ย เพราะเมื่อแยกขยะเศษอาหารออกจากถังขยะทั่วไปที่จะทิ้งให้กทม.เก็บขนแล้ว จะไม่มีกลิ่นเหม็นรบกวนและเต็มถังซ้ำ จึงสามารถลดความถี่ในการเข้าจัดเก็บมูลฝอยได้

เมื่อชุมชนประสบความสำเร็จในการทำงานสามารถเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกับชุมชนข้างเคียงให้เข้าใจและสนใจดำเนินการด้วย ซึ่งสำนักงานเขตสามารถส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนต่อไปได้ และเมื่อเกิดเครือข่ายชุมชนจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และสามารถดำเนินการกิจกรรมในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อประชาชนมีการรวมกลุ่มและทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน สามารถแก้ปัญหาของชุมชนทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม อนามัย และจิตใจ ดังนั้น การทำงานตามหลัก CBM ในชุมชน จึงตอบสนองต่อปัญหาการพัฒนาชุมชน เนื่องจากใช้กระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการ

แก้ปัญหาขย่ะร่วมกัน ซึ่งสามารถขยายผลไปถึงการแก้ปัญหาอื่นๆในสังคมชุมชนได้ นอกจากนั้นการจัดการของชายได้ในรูปของธนาคารขย่ะหรือตลาดนัดรีไซเคิลจะช่วยให้ประชาชนมีรายได้ ชุมชนมีรายได้สามารถนำไปใช้เป็นสวัสดิการชุมชนและพัฒนาชุมชน ซึ่งบางชุมชนสามารถประกอบอาชีพด้านการซื้อขายวัสดุรีไซเคิล ก่อให้เกิดรายได้ต่อสมาชิกและชุมชนช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นแนวคิดที่สนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดการพึ่งพาจากภายนอกได้ เช่นการใช้ภาชนะที่มีอยู่มาหมักปุ๋ยจากใบไม้แห้ง และนำไปใส่ต้นไม้ในบ้าน และแปลงเกษตรกรรม ลดการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งสอดคล้องกับตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาชุมชน ให้ชุมชนเป็นชุมชนที่สะอาด ร่มรื่น สวยงาม ประชาชนมีวิถีชีวิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะแนวทางและมาตรการในการกำจัดมูลฝอยของประชาชนในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

1. จัดอบรมหลักสูตรวิทยาการการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน ให้แก่ข้าราชการ กรุงเทพมหานคร เพื่อมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้สู่ประชาชนในชุมชน
2. ภาครัฐจำเป็นต้องสื่อสารและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย โดยให้ประชาชนทั่วไปให้เข้าใจหลักการจัดการขยะมูลฝอยและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมา คัดแยกขยะกลับมาใช้ประโยชน์ จนกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ของคนไทยในการคัดแยกขยะ ลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมของเมืองจะดีขึ้น ทำให้เมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืน
3. ภาครัฐต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยให้แก่ประชาชน เขต และมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนคัดแยกขยะก่อนทิ้งรวมในถังขยะ และความมั่นใจเกี่ยวกับการคัดแยกขยะ

ตอนที่2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ศึกษากรณี ชุมชนถนนข้าวสาร ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนถนนข้าวสาร ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น ผู้วิจัยกำหนดตัวแปรในการศึกษา 4 ด้าน ดังนี้ 1) กระบวนการการตัดสินใจ 2) การดำเนินโครงการ 3) การรับผลประโยชน์ และ4) การประเมินผลโครงการ

ผลการศึกษา พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของชุมชนถนนข้าวสาร ในเขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่าในชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มากที่สุด ชุมชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการ และอันดับสุดท้ายคือด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลซึ่งชุมชนมองว่ายังไม่ได้เข้าไปประเมินโครงการที่เกิดขึ้นในชุมชนครอบคลุมทุกด้าน สำหรับรายละเอียดในแต่ละด้านนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. กระบวนการการตัดสินใจ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากในความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าอาจเป็นเพราะประชาชนในชุมชนเข้าร่วมประชุม เพื่อเสนอปัญหาและ ความต้องการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนร่วมกันร่วมวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ ของประชาชน ในชุมชนเพื่อจัดทำโครงการ/กิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยและให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชุมชนของตนเอง แก่เจ้าหน้าที่เพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ร่วมในการ วางแผนงาน/โครงการเพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชน แต่การมีส่วนร่วมในการจัดทำ ร่างข้อบัญญัติ เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในชุมชนอยู่ในระดับน้อย ในความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าประชาชน ยังได้รับข้อมูลข่าวสารการประชาสัมพันธ์น้อยในการจัดทำร่างข้อบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาความ สะอาดในชุมชน จึงทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมใน การดำเนินงานน้อยตามไปด้วย

2. การดำเนินโครงการ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมากในความคิดเห็นของ ผู้วิจัย เห็นว่าอาจเป็นเพราะประชาชนมีส่วนร่วมปฏิบัติกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับการรณรงค์และร่วม เก็บขยะมูลฝอยในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนงบประมาณแก่ชุมชนในการรักษา ความสะอาดภายในบริเวณชุมชนเป็นประจำทุกปี และ ขอความร่วมมือให้ประชาชนในชุมชนคัดแยก ประเภทขยะเช่น เศษกระดาษ พลาสติกขวดแก้ว หรือขยะมีพิษ ก่อนนำไปทิ้งลงถังขยะ ในการซื้อ สินค้าและผลิตภัณฑ์ภายในชุมชนให้ ลดการใช้ถุงพลาสติกและกล่องโฟม ใช้ถุงผ้า ปิ่นโต หรือตะกร้า มาซื้อสินค้า ให้ประชาชนมีความ ตระหนักถึงภาวะโลกร้อน และรณรงค์ให้นำขยะมูลฝอยในครัวเรือน มาทำเป็นปุ๋ยหมัก หรือน้ำหมัก จุลินทรีย์ชีวภาพ การมีส่วนร่วมในการเสียค่าธรรมเนียมให้แก่สำนัก เขต ในการบริการจัดเก็บขยะ มูลฝอยอยู่ในระดับมากที่สุด ในความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่า ประชาชนมีจิตสำนึกว่าจะต้องเสีย ค่าธรรมเนียมเนื่องจากการจัดเก็บขยะจากบริเวณบ้านของ ประชาชน ที่ประชาชนทิ้งขยะเหล่านั้นเป็นประจำทุกวัน ซึ่งการจัดเก็บค่าธรรมเนียม เพื่อนำเงิน รายได้นี้มาพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

3. การรับผลประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับมากในความคิดเห็นของ ผู้วิจัย เห็นว่าอาจเป็นเพราะในปัจจุบัน มีสื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ รณรงค์ให้มีการลด ภาวะโลกร้อนประชาชนในชุมชนจึง ตระหนักถึงการทำให้เกิดขยะน้อยที่สุด ได้แก่ ลดขยะมูลฝอย นำ ขวดพลาสติกขวดแก้วหรือ ถุงพลาสติกที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ใหม่ซื้อผลิตภัณฑ์ชนิดเติมแบบ ถุงพลาสติกมาใช้ แทนการซื้อ ผลิตภัณฑ์แบบขวด ทำให้ลดรายจ่าย เช่น น้ำยาปรับผ้านุ่ม มีการคัด แยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน แล้วนำไปขายเพื่อเพิ่มรายได้การมีส่วนร่วมในการนำขยะมูลฝอยจาก ครัวเรือนมาทิ้งลงถังขยะ และการมีส่วนร่วมในการไม่ทิ้งขยะลงลำคลองหรือใต้ถุนบ้าน ทำให้ลำคลอง สะอาดอยู่ใน ระดับมากที่สุด ในความคิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าประชาชนได้รับความสะดวกจากการที่ มีเจ้าหน้าที่ ของสำนักงานเขตในการรักษาความสะอาดคอยจัดเก็บขยะมูลฝอยเป็นประจำทุกวัน มี การวางถังขยะให้ตามเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนและรณรงค์ขอความร่วมมือไม่ให้ ประชาชนทิ้งขยะลงลำคลองหรือใต้ถุนบ้าน เนื่องจากขยะมูลฝอยทำให้สภาพภูมิทัศน์ไม่สวยงาม แล้ว ยังเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคต่าง ๆ นำสู่การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ เช่น โรคไข้เลือดออก ซึ่งทุกปี มีการแพร่ระบาดของโรค ประชาชนจึงต้องร่วมกันรักษาความสะอาดภายในบริเวณชุมชน

4. การประเมินผลโครงการ ผลการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมอยู่ใน ระดับน้อย ในความ คิดเห็นของผู้วิจัย เห็นว่าอาจเป็นเพราะประชาชนมีความคิดเห็นว่าการบริหาร จัดการขยะมูลฝอยใน

ชุมชน เป็นภารกิจงานประจำของสำนักเขตจะต้องดำเนินการให้บริเวณชุมชน มีความสะอาด ประชาชนจึงไม่ได้ให้ความสนใจในการประเมินผล การเก็บ ขนส่ง ลำเลียงและการกำจัดขยะมูลฝอย ของรถเก็บขยะของสำนักงานเขตรวมถึงประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการติดตาม และประเมินผล การตรวจสอบรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยของสำนักงานเขต

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากแต่ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยมากยิ่งขึ้นในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยได้แก่การมีส่วนร่วมตรวจสอบรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอย และการมีส่วนร่วมจัดทำร่างข้อบัญญัติ เกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในชุมชน

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำร่างข้อบัญญัติเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบริเวณ ชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

2. ผู้บริหารควรมีนโยบายส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการตรวจสอบรายได้จากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะ มูลฝอยมากยิ่งขึ้น 3. ค ว ร สนับสนุนให้ภาคประชาชนคัดเลือกตัวแทนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการบริหาร จัดการขยะมูลฝอย โดยการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารราชการเพื่อ ขอความร่วมมือให้ประชาชน

4. ควรสนับสนุนให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบรายได้จาก การจัดเก็บ ค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยโดยการจัดประชุมประชาคมเพื่อคัดเลือกตัวแทน ของชุมชนจากประชาชนที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เพื่อให้มี การติดตามประเมินผลและ รายงานผลรายรับจากการจัดเก็บค่าธรรมเนียมขยะมูลฝอยอย่างมี ประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นนั้นส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งผลการศึกษา นั้นประกอบด้วยปัจจัยหลัก 10 ด้านดังนี้

1. การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดีคือ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีวิธีการจัดการใช้ ทรัพยากร ทั้งมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างตั้งเดิมอย่างเพียงพอหรือใช้ อย่างมีประสิทธิภาพ ใช้อย่างประหยัดต้องคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าและคุณภาพของธรรมชาติ ต้นทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประกอบด้วย การอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยว หมายถึงการสงวนรักษาคุณภาพของทรัพยากรให้มีคุณค่าต่อชีวิต ความเป็นอยู่ที่ตีมีความ ผาสุก รู้วิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ปรับปรุง บำรุงให้เกิดประโยชน์ได้นาน เพิ่มพูนและ เสริมสร้างไว้ให้มีความเพียงพอต่อการใช้เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสม การปรับปรุงและฟื้นฟู ทรัพยากรนั้น ต้องคงความเป็นเอกลักษณ์อย่างดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด เกิดผลกระทบอันเป็นผลเสีย น้อยที่สุด โดยการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประยุกต์กับเทคโนโลยีแบบใหม่ การใช้ทรัพยากรอย่าง ประหยัด อย่างเหมาะสม และสามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างยาวนาน

2. การลดการบริโภคที่มากเกินไป และการลดของเสีย คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้อง ร่วมกันวางแผนกับผู้เกี่ยวข้องจัดการการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพหรือจัดหา

ทรัพยากรอื่นที่มีคุณสมบัติ มีคุณภาพเหมือนกัน หรือใช้ทดแทนกันได้ เพื่อลดการใช้ทรัพยากรที่หายาก เช่น สิ่งก่อสร้างที่ใช้ไม้จากธรรมชาติ หากคิดให้ลดการใช้ไม้ลงโดยใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติคล้ายไม้สร้างเสริมประกอบ ก็เป็นการลดการใช้ไม้ หรือลดการตัดต้นไม้ลงได้ เป็นต้น

3. การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น คือการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องประสานงานกับองค์กรปกครองท้องถิ่น และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่น นำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น เช่น การหาผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมใหม่ๆในแต่ละตำบล อันเป็นนโยบายของรัฐบาลปัจจุบัน ก็เพื่อการขยายฐาน สร้างรายได้เสริมในท้องถิ่น

4. การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของสิ่งแวดล้อม และ วัฒนธรรม คือการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องวางแผนขยายฐานการท่องเที่ยว โดยการรักษาและส่งเสริมให้มีความหลากหลาย เพิ่มขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก เช่นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นน้ำตก อาจเพิ่มกิจกรรมการดูนก การปีนหน้าผา เป็นต้น หรือหมู่บ้านวัฒนธรรม และแหล่งโบราณคดี อาจเพิ่มกิจกรรมการนั่งเกวียนเทียมวัวหรือควาย การทำเส้นทางจักรยานให้นักท่องเที่ยวขี่ชมรอบหมู่บ้าน การเป็นอาสาสมัครโบราณคดีขุดค้น ขุดแต่งแหล่งโบราณคดีโดยมีนักโบราณคดีสอนหลักการเบื้องต้นให้ เป็นต้น

5. การฝึกอบรมบุคลากร คือ การให้ความรู้ การฝึกอบรม การส่งพนักงานดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ มีแนวคิด และวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นับเป็นการพัฒนาบุคลากรในองค์กร เป็นการช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว เช่น การฝึกอบรมพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารให้รู้วิธีการเสิร์ฟอาหารที่เป็นมาตรฐานสากล การฝึกแม่บ้านให้การต้อนรับแบบโฮมสเตย์

6. การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผน กลยุทธ์ คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่เพียงแต่ทำงานตามแผนที่วางไว้ แต่ต้องประสานแผนการพัฒนา กับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดแผนพัฒนาของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาของกระทรวงทบวง กรมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกัน มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

7. การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้นต้องประสานกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชนหรือประชาคมในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมประชุมปรึกษาหารือ ทั้งการเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว การประเมินผลกระทบการท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด โดยจัดการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมปฏิบัติในทิศทางเดียวกัน เป็นการลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่ต่างกัน เช่นการกำหนดราคาค่าบริการรถโดยสาร หรือรถรับจ้างในท้องถิ่น ควรเป็นราคามาตรฐานเดียวกัน หรือ

การใช้ที่สาธารณะประโยชน์ การใช้น้ำดิบเพื่อบริโภคจากแหล่งเดียวกัน การจัดการขยะ การบำบัดน้ำเสีย

8. การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูลคือการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องร่วมกับผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ข่าวสารบริการการขาย ให้พร้อมมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบสื่อทัศนูปกรณ์แบบต่างๆ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือ วีดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น

9. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดก็เป็นสิ่งที่จำเป็นซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องนำมาใช้ร่วมกับแนวคิดหรือกลยุทธ์อื่นๆ ในการสร้างตราสินค้าแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำการตลาด 4P (Product, Price, Place, Promotion) ที่ในปัจจุบันนั้นไม่เพียงพอเนื่องจากแนวโน้มของตลาดจะเริ่มจากความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นลูกค้าเป็นหลัก จึงจำเป็นต้องมองในเรื่องของ 4C (Customer, Cost, Convenience, Communication) โดยการสร้างตราสินค้าท่องเที่ยวที่จะประสบความสำเร็จ สิ่งสำคัญอันดับแรกก็คือความคิดสร้างสรรค์ที่ดีในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการ เป็นต้น แล้วใช้ช่องทางอื่นๆ มาผสมผสานกัน อาทิ การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อ Social Network (Facebook, twitter, hi5, Myspace ฯลฯ) การสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า (CRM : Customer Relation Management) การตลาดออนไลน์ e-marketing เป็นต้น

10. การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความจำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มคุณค่า รวมถึงคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวการลงทุนในธุรกิจท่องเที่ยวผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวิจัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามเห็นจากใบประเมินผล หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการจัดการขยะที่พึงดูเหมือนจะเป็นโครงการในฝัน แต่อันที่จริงนั้นไทยเองก็มีศักยภาพในการดำเนินการไม่แพ้ประเทศใดในโลก รวมถึงมีตัวอย่างของชุมชนที่นำหลักการนี้มาใช้จริงและประสบความสำเร็จแล้วด้วยการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืนดังต่อไปนี้

1. การคัดแยกขยะ ณ แหล่งกำเนิด

หัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาขยะที่ทุกคนสามารถทำได้นี้เป็นสิ่งที่ **ชุมชนบ้านพักทหารหนองไผ่ล้อม ของกองทัพภาคที่ 2** นำมาใช้และจัดการคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ โดยคัดแยกขยะมูลฝอยออกเป็นขยะอินทรีย์ ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล และขยะอันตราย และดำเนินการรีไซเคิลครบวงจรอย่างมีประสิทธิภาพ ถือหลักการกำจัดขยะจากแหล่งกำเนิดต้นทาง ลดปริมาณขยะ และนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือเรียกว่าขยะรีไซเคิล เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย เช่นเดียวกับที่ **ชุมชนอยู่เย็น อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี** ซึ่งนำเอาโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste) มาใช้และสามารถจัดการขยะในชุมชนได้เกือบทั้งหมด รวมถึงนำขยะกลับมาใช้ใหม่ในหลายรูปแบบ โดยมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะรีไซเคิล การผลิตน้ำหมักจากขยะ

อินทรีย์ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากเศษผักและเศษอาหาร ซึ่งได้จากตลาดสดที่อยู่ใกล้ชุมชน เป็นการนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ใหม่เพื่อทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด

2. การลดขยะที่ตัวเราเอง

ปัญหาขยะไม่ได้เกิดขึ้นเพราะเทคโนโลยี แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากเราทุกคน ดังนั้นสิ่งที่สำคัญไม่แพ้การคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ คือ การลดขยะที่ตัวเราเอง โดยมีหลายชุมชนที่นำแนวคิดนี้มาใช้ หรือที่รู้จักกันว่าเป็น “ชุมชนไร้ถัง” ดังเช่นที่ **ชุมชนเทศบาลตำบลอุโมงค์ จังหวัดลำพูน** โดยเดิมทีนั้นมีการจัดเก็บขยะโดยภาคเอกชนแล้วเกิดปัญหาขึ้นมากมาย จึงดำเนินการยกเลิกระบบถังขยะ ยกเลิกการเก็บค่าขยะ และเน้นหนักมามาตรการทางสังคมให้สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันลดขยะและคัดแยกขยะแทนการพึ่งพาเทคโนโลยี และยึดหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายสำหรับเป็นมาตรการทางการคลังผ่านการจำหน่ายถุงขยะ แต่ปัจจัยสำคัญที่สุด คือ ผู้นำชุมชนมีการติดตามและสนับสนุนการคัดแยกขยะอย่างจริงจัง อีกชุมชนหนึ่งที่มีเอกลักษณ์อย่างชัดเจน คือ **ชุมชนตำบลเมืองแก จังหวัดบุรีรัมย์** ที่มีแนวคิด “ถังขยะไม่ใช่เครื่องประดับ” เริ่มดำเนินการตั้งแต่การตั้งคำถามเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมคิดตามเกี่ยวกับขยะ ว่าขยะเกิดจากอะไร ใครมีหน้าที่กำจัดขยะ และวิธีกำจัดขยะที่ถูกต้องนั้นทำอย่างไร และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมกันอภิปราย ระดมความเห็นกันว่าเราควรมีการจัดการอย่างไร จนได้เป็นข้อสรุปของการบริหารจัดการขยะอย่างมีศักยภาพ โดยได้กำหนดมาตรการช่วยกันกำจัดขยะในชุมชนร่วมกันว่า ชาวบ้านจะต้องมาช่วยกันกำจัดขยะในพื้นที่สาธารณะเดือนละ 1 ครั้ง โดยแต่ละหมู่บ้านช่วยกันทำอย่างพร้อมเพียง

3. การเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งของที่เราไม่ต้องการ

แนวคิดเปลี่ยนขยะให้เป็นเงินนี้เป็นการปลูกฝังให้ประชาชนมองเห็นมูลค่าขยะของ **ร้านศูนย์บาท ศูนย์วัสดุรีไซเคิลกลุ่มอาชีพชาเล้ง ชุมชนอ่อนนุช 14 ไร่ เขตประเวศ กรุงเทพฯ** ซึ่งขณะนี้ได้ขยายส่งควมรีไซเคิลไปยังภาคเหนือแล้ว ร้านศูนย์บาททำหน้าที่เป็นคนกลางในการรับซื้อ และบริหารจัดการขยะ ภายในร้านมีสินค้าอุปโภคบริโภคเหมือนกับร้านขายของชำทั่วไป โดยให้คนในชุมชนนำขยะมาตีมูลค่าเป็นตัวเงิน และแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าที่มีอยู่ภายในร้านโดยไม่ต้องใช้เงิน จากนั้นร้านศูนย์บาทที่เปรียบเสมือนธนาคารขยะจะนำขยะที่รับซื้อไปขาย ทำให้ร้านได้กำไรทั้งจากการขายขยะและการขายสินค้า ก่อนที่จะเกิดร้านศูนย์บาทขึ้นชุมชนแห่งนี้เคยประสบปัญหาการจัดการขยะเช่นเดียวกับชุมชนอื่นๆ แต่ในปัจจุบันนอกจากจะแก้ปัญหาขยะได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกในการแยกขยะ และเห็นคุณค่าของสิ่งของทุกชิ้นก่อนจะทิ้งอีกด้วย

4. ระบบมัดจำ-คืนเงิน

เป็นระบบที่ประเทศไทยใช้มานาน และเราคุ่นเคยกันเป็นอย่างดีกับการจ่ายคืนค่าขวดเปล่าให้กับผู้บริโภค และให้ผู้ค้าส่งจ่ายค่าขวดให้กับผู้ค้าปลีก ซึ่งประเทศไทยสามารถขยายขอบข่ายการครอบคลุมผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ เพิ่มขึ้นกว่าเดิม จะเป็นการเปลี่ยนความรับผิดชอบทางการเงินในการจัดการของเสียจากชุมชนไปสู่ผู้ผลิต และช่วยให้ปริมาณขยะลดลงอย่างมากดังที่ประเทศเกาหลีใต้ได้ใช้ระบบนี้ครอบคลุมกับกล่องบรรจุอาหาร ยางรถยนต์ แบตเตอรี่ น้ำมันหล่อลื่น ถังบรรจุยาฆ่าแมลง และพลาสติก อย่างประสบความสำเร็จมาแล้ว ขยะล้นเมืองเป็นปัญหาใกล้ตัวที่ใครก็ต่างเจอ และต้นเหตุของปัญหานั้นก็คือมนุษย์ คือพวกเราทุกคน หากทุกคนทุกบ้านทุกชุมชนและทั้งประเทศไทยร่วมมือกันแล้ว เราก็สามารถเปลี่ยนเมืองขยะล้น เป็นเมืองไร้ถัง หรือเมืองปลอดขยะได้โดยไม่ยากเย็น

อะไร ดังที่มีตัวอย่างอันน่าชื่นชมปรากฏให้เห็นแล้วนับไม่ถ้วน นอกเหนือจากคามมีวินัยและจิตสำนึกในการจัดการขยะในครัวเรือนของชุมชนแล้ว ถึงแม้ชุมชนและทุกครัวเรือนจะร่วมกันจัดการขยะเป็นอย่างดีเพียงไร แต่หากขาดระบบการบริหารจัดการรองรับที่ดีของรัฐก็จะมีทางเกิดการจัดการขยะแบบบูรณาการได้เลย อีกทั้งการดำเนินการของชุมชนก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ ในระดับประเทศได้ ถึงเวลาแล้วที่รัฐจะต้องหันมาแก้ไขปัญหาขยะอย่างยั่งยืน และไม่ปล่อยให้วิกฤตขยะเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องแก้ไขด้วยตนเอง ก่อนที่จะสายเกินเยียวยา

ตอนที่ 3. ผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สำหรับการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สภาพบริบทของปัญหาขยะในปัจจุบัน พบว่าการบริหารจัดการขยะนั้นมีความละเอียดอ่อนที่ต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนในพื้นที่เท่านั้นจึงจะเป็นผลสำเร็จ ซึ่งสภาพการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลปัจจุบัน จากผลการศึกษานำเสนอได้ดังนี้

“ขยะชุมชน” (Municipal solid waste) หรือ ขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน มีที่มาจากทั้งครัวเรือนร้านค้าและชุมชน เป็นปัญหาการจัดการขยะ หรือ “การจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล” ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) นั้นมีความแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ทั้งเทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) แต่มีปัญหาการบริหารจัดการขยะและสิ่งปฏิกูลที่ไม่แตกต่างกันนัก โดยเฉพาะปัญหาปริมาณขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นจนหลายพื้นที่ไม่สามารถรองรับปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาแบบหันท้วงที่จึงมีข้อจำกัด ทำให้นับวันปัญหาจะสะสมพอกพูนมากขึ้น ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากหน่วยงานผู้ปฏิบัติไม่ได้มี “แผนการศึกษาแก้ไขปัญหาในระยะยาว” และ “การแก้ไขปัญหาที่ไม่มีการบูรณาการ (Integrated) ในระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง” ไม่มีการศึกษาปัญหาให้ถ่องแท้และจัดการแก้ไขต้นตอแห่งสาเหตุของปัญหา ตลอดจนการวางแผนรองรับผลที่จะเกิดจากเหตุของปัญหาเหล่านั้น โดยเฉพาะปัญหาที่ทั้งขยะที่แทบจะไม่มี อปท. ใด ที่มีทั้งขยะหรือกำจัดขยะที่มีประสิทธิภาพสมบูรณ์

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากขยะชุมชนปัจจุบัน

แยกเป็นสองด้านคือ (1) ปัญหาทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาปริมาณจำนวนขยะที่สะสมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเพิ่มความยุ่งยากในการกำจัดมากยิ่งขึ้น, ปัญหากลิ่นเหม็นรบกวนในบริเวณรอบบ่อ โดยเฉพาะแหล่งทิ้งขยะที่ไม่เหมาะสม สร้างความรำคาญให้แก่ผู้อยู่อาศัยใกล้เคียงและผู้ที่ผ่านมา, ปัญหาการฟุ้งกระจายของขยะออกนอกบริเวณ, ปัญหาทางเข้าไปเทขยะไม่สะดวกเมื่อขยะเต็มทางเข้า, ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากน้ำฝนไหลผ่านขยะที่เพิ่มมากขึ้น, ปัญหาการเกิดไฟไหม้กองขยะจากการหมักหมมของเสียจนเกิดก๊าซมีเทน (Methane) ก่อให้เกิดมลพิษ และกลิ่นที่รุนแรง ฯลฯ เป็นต้น

(2) ปัญหาทางมลพิษ ได้แก่ ปัญหาการเกิดก๊าซมีเทน ที่เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดโลกร้อน, ปัญหาเกิดการติดไฟไหม้กองขยะขึ้นเองจากก๊าซที่มีจุดติดไฟต่ำ เป็นลักษณะการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์

เขม่าไฟฟุ้งกระจาย, ปัญหาเกิดก๊าซไดออกซิน (dioxins) เป็นสารก่อมะเร็ง, ปัญหาเป็นแหล่งรวมสัตว์พาหะนำโรค เช่น แมลงวัน หนู นก กา ที่สามารถนำโรคไปสู่คนได้ ฯลฯ เป็นต้น

แนวคิดเบื้องต้นเพื่อการบริหารจัดการขยะชุมชน แม้ว่ากรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะได้นำเสนอข้อมูลเชิงวิชาการและแนวนโยบายของรัฐที่ชัดเจนมากขึ้นก็ตาม แต่การแก้ไขปัญหาในภาพรวมยังไม่มีปัญหาอุปสรรค ในที่นี้ จากประสบการณ์การปฏิบัติ ข้อเสนอแนะเบื้องต้น จึงขอเสนอเป็นแนวคิดโดยรวม ดังนี้

1. สถานที่หรือที่ดินในการกำจัดขยะ พบว่าส่วนใหญ่ อปท. ขาดแคลนสถานที่ในการกำจัดขยะ แต่เดิมเป็นหน้าที่ของเทศบาลหรือสุขาภิบาลซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชน สถานที่หรือที่ดินที่ทำการกำจัดขยะส่วนใหญ่จึงตั้งอยู่นอกเขตฯ เสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งขณะนั้นเป็นที่ดินในเขตสภาพตำบลซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็น “องค์การบริหารส่วนตำบล” (อปท.) ส่วนใหญ่เป็นที่ดินสาธารณประโยชน์ ปรากฏว่าในปัจจุบันที่ทิ้งขยะดังกล่าวในหลายแห่ง ไม่เข้าหลักเกณฑ์เงื่อนไขตามที่กรมควบคุมมลพิษได้กำหนดไว้ ฉะนั้น ในขั้นนี้จึงเห็นควรให้มีการรณรงค์สำรวจตรวจสอบถึงความเหมาะสมเหล่านั้น และพิจารณาย้ายสถานที่ทิ้งขยะดังกล่าวให้ไปอยู่ในแหล่งที่มีความเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ ทั้งนี้อาจมีการทำประชาพิจารณ์รับฟังความคิดเห็นประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

2. ระบบกำจัดขยะและการดำเนินการ (Waste management) ที่ขาดประสิทธิภาพ สาเหตุหลักเกิดจากขาดบุคลากรระดับปฏิบัติที่มีความรู้ความชำนาญในเทคนิคและวิชาการ ประกอบกับ อปท. มีงบประมาณจำกัดไม่เพียงพอในการกำจัดขยะ อปท. ส่วนใหญ่ โดยเทศบาลที่ยกฐานะมาจากสุขาภิบาล จึงดำเนินการได้เพียงการเก็บขนขยะจากชุมชน บ้านเรือน ร้านค้า ตลาด โรงเรียน วัด แหล่งชุมชนอื่น แล้วไปเทกองรวมไว้ที่บ่อขยะเท่านั้น การขาดงบประมาณในการดำเนินการกำจัดขยะที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ที่ต้องลงทุนด้านสถานที่ อาคารเพื่อการกำจัดขยะที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นการฝังกลบ หรือ การเผาทำลายในเตาเผา ซึ่งต้องมีงบประมาณและเครื่องจักรกล ในการดำเนินงาน เช่น ค่าจ้างพนักงานและสวัสดิการ ค่าไฟฟ้า ค่าประปา น้ำมันเชื้อเพลิงและหล่อลื่น ค่าสารเคมี ตลอดจนค่าบำรุงรักษาสิ่งปลูกสร้าง เครื่องจักรกล และเครื่องมือที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ในส่วนนี้ มีความจำเป็นว่าส่วนกลางต้องจัดสรรงบประมาณให้ อปท. ดำเนินการ เพราะเป็นการดำเนินการที่ “เกินศักยภาพ” โดยเฉพาะการจัดการขยะแบบ “ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวม” หรือที่เรียกว่า “ระบบกลุ่มจังหวัด” (Cluster base) โดยเร็ว

3. ข้อจำกัดของการเมืองในระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาในระดับผู้มีอำนาจตัดสินใจนโยบายที่มักมีความขัดแย้ง ต่างกลุ่มชั่วคราวเมือง ทำให้ประสบปัญหาความต่อเนื่องของการดำเนินการตามนโยบาย โดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก

ข้อจำกัดในขนาดของ อปท. ที่มีขนาดเล็กใหญ่และขอบเขตอำนาจหน้าที่ของแต่ละ อปท. และ อปท. ประเภทที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินงานนอกเขตพื้นที่หรือเป็นการดำเนินการร่วมกันของ อปท. หลายแห่ง อาจเกิดปัญหาการประสานงานร่วมมือกันได้ นอกจากนี้ระเบียบกฎหมายหลายฉบับ นับตั้งแต่ พรบ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พรบ. การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 พรบ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ประมวลกฎหมายที่ดิน ตลอดจนระเบียบฯ ประกาศฯ กฎกระทรวงต่าง ๆ หลายฉบับที่ยังไม่เอื้ออำนวยให้ดำเนินการได้โดยสะดวก โดยเฉพาะการดำเนินการตามระเบียบ กฎหมาย ที่ไปเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่น หรือแม้แต่ อปท. อื่น ทำให้

อปท. มีปัญหาอุปสรรคมากมายที่ทำให้การดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปได้ยาก ที่สำคัญได้แก่ ด้านการประสานแผนงานและแผนดำเนินการ ที่ขาดคนกลางที่ใกล้ชิดและจริงจังในการประสานงานและการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ในเบื้องต้น ส่วนกลางควรมอบหมาย หรือกำชับเป็นนโยบายให้ผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอในพื้นที่ได้ใส่ใจถือเป็นนโยบายที่เร่งแก้ไขเป็นอันดับแรก เพราะปัจจุบัน อปท. แทบทุกแห่งประสบปัญหาดังกล่าวกันแทบทุกแห่ง

4. ต้นทุนในการกำจัดขยะที่มีต้นทุนในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน มีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยวิธีหนึ่งที่เกิดประโยชน์สูงสุดและลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะลงได้มากคือ “โครงการคัดแยกขยะเพื่อจำหน่าย” โดยการให้เอกชนนำไปใช้ซ้ำหรือการผลิตขึ้นรูปใหม่ (reuse recycle) หรือการนำขยะไปทำพลังงาน เช่น การนำขยะอินทรีย์ไปหมักทำก๊าซชีวภาพ การนำเศษพลาสติก ยาง ไม้ กระดาษ ไปทำเชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักรไอน้ำผลิตไฟฟ้า เครื่องจักรกลในโรงผลิตปูนซีเมนต์ การนำพลาสติกไปเผาเป็นก๊าซหรือควบแน่นเป็นน้ำมันดิบ การนำขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น การคิดหาวิธีการหลายวิธีดังกล่าวนี้ บางวิธีอาจถือเป็น “โครงการนำร่อง” (Pilot project) หรือการทดลองทำเพียงขั้นเริ่มต้นเท่านั้น ยังไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว ซึ่งต้องมีการศึกษาวิจัยทดลองทั้งด้านวิธีดำเนินการ ด้านเทคนิคและ ด้านบุคลากร ด้านการประสานความร่วมมือ และด้านระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องปรับแก้ให้เกิดความเหมาะสมยิ่งขึ้น

5. โครงการศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมที่ขาดการบูรณาการ มีตัวแปรผันที่ไม่แน่นอน หรือไม่อาจคาดการณ์ได้หลายตัวแปร เพราะหาก อปท. หลายแห่งมองเพียงตัวเลขงบประมาณจำนวนมากที่จะทุ่มลงไปในการก่อสร้าง ที่ขาดการวิเคราะห์การออกแบบวางแผนเตรียมการต่าง ๆ ทั้งขาดบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญมารองรับการจัดตั้งศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมนี้ เช่น ด้านช่างเทคนิคควบคุมการเดินเครื่องจักรกล นักวิชาการที่ต้องคอยวิเคราะห์ปัญหารายละเอียดที่ต้องวางแผนแก้ไขปัญหาในระยะสั้นหรือระยะยาว เครื่องมือเครื่องจักรกลที่มีการวางแผนเพื่อรองรับโครงการขนาดใหญ่

ในสถานการณ์การขึ้นลงของปริมาณขยะและลักษณะที่แตกต่างหลากหลายของขยะที่จะคัดแยกในแต่ละวัน รวมทั้งต้นทุนค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรกลและค่าพลังงานที่สูง ในขณะที่ผลิตผลของงานอยู่ในระดับที่ต่ำ การเพิกเฉยไม่สานต่อข้อตกลงของหลายท้องถิ่นในการนำขยะมาเข้าสู่กระบวนการกำจัดที่ศูนย์กำจัดมีการขนขยะที่ลดน้อยจำนวนเที่ยวลง สาเหตุมาจากค่าใช้จ่ายที่ท้องถิ่นต้องแบกรับเพิ่มขึ้น ในค่าขนย้ายการกำจัดขยะได้กำหนดไว้อัตรา 400 บาทต่อตัน แต่อัตราค่าธรรมเนียมเก็บขยะจากครัวเรือนที่จัดเก็บไว้เดิม ไม่สามารถเพิ่มอัตราที่เป็นภาระต่อประชาชนได้ [5] นอกจากนี้ หากเป็นขยะเปียกจะมีน้ำหนักที่เพิ่มมากเท่าตัวและการกำจัดที่ยาก ยิ่งต้องมีภาระต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูงมากขึ้น ฉะนั้น อปท. หลายแห่งจึงคิดหาวิธีลดต้นทุนการกำจัดขยะด้วยวิธีอื่น เช่น การหลบเลี่ยงการขนขยะมาที่ศูนย์กำจัดขยะตามที่ได้ทำข้อตกลงกันไว้

6. ความร่วมมือของชุมชนซึ่งเป็นผู้ผลิตหรือผู้ทิ้งขยะ ปัญหานี้มีสาเหตุหรือปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ทิศนคติและสำนึกรับผิดชอบของคนในชุมชนในเชิงบวกที่มีน้อย ปัญหาความเร่งรีบรีบด่วนในการเก็บรวบรวมขยะ ปัญหาการจัดหาภาชนะรองรับไม่เพียงพอ ไม่ทั่วถึง หรือไม่เหมาะสมกับสถานที่ ได้แก่ (1) การกำหนดถังคอนเทนเนอร์ ความจุ 4,000 - 5,000 ลิตร สำหรับสถานที่ขนาดใหญ่หรือที่เป็นที่สาธารณะ เช่น ห้างสรรพสินค้า สวนสาธารณะ ตลาด ภัตตาคาร สนามกีฬา (2) ถังขยะที่มีความจุ 120 - 150 ลิตร สำหรับร้านค้า สถานศึกษา สนามกีฬา โรงแรม โรงพยาบาล สถานี

บริการน้ำมัน ทางเข้าหมู่บ้าน (3) ถังพลาสติกความจุ 50 – 60 ลิตร สำหรับกลุ่มคนที่มีกิจกรรมร่วมกันเป็นโครงการ โรงภาพยนตร์ ฯลฯ (4) ถังพลาสติก (ถังดำ) สำหรับครัวเรือน หรือ ครัวเรือนในย่านชุมชนที่อยู่ในโครงการลดถังขยะหน้าบ้าน เป็นต้น ถึงแม้จะมีวิธีการที่แนะนำไว้อย่างดีแต่ก็ได้รับความร่วมมือจากชุมชนเพียงบางกลุ่ม จึงเป็นภาระจำเป็นที่ต้องมีคนงานคอยดูแลทำความสะอาดถนนอยู่ในแต่ละแห่ง เป็นการเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ทั้งค่าจ้างแรงงานคนในการดูแลรักษาความสะอาด และค่างบประมาณในการจัดซื้อจัดหาภาชนะรองรับขยะ อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องมือที่จำเป็น ทั้งที่บางส่วนควรเป็นภาระหน้าที่ของผู้ทิ้งขยะได้โดยตรง

7. โครงการคัดแยกขยะครัวเรือนขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เกิดจากปัญหาหลักในตัวบุคคล งบประมาณ และทัศนคติของชุมชน แม้จะมีโครงการคัดแยกขยะเบื้องต้นทดลองดำเนินการ ในหลายหน่วยงาน เช่น ในโรงเรียน ในชุมชน ในหมู่บ้าน แต่ส่วนใหญ่เป็นเพียงการสร้างกระแสจิตสำนึกที่ได้ผลเพียงในระยะสั้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในแนวทางปฏิบัติจึงเป็นไปได้ไม่ตลอดต่อเนื่อง

ข้อสังเกตแง่มุมที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงมุมมองทางปฏิบัติแง่มุมหนึ่ง ที่อาจมีมุมมองอื่นอีกหลายประการที่แตกต่างหรือดีกว่า แต่อย่างน้อยที่สุด หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อเสนอแนะจะเป็นแรงกระตุ้นให้การบริหารจัดการแก้ไขปัญหาขยะชุมชนที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ได้ขับเคลื่อนเดินหน้าต่อไปอย่างขาดตอน

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

สำหรับอุปสรรคและปัญหาในการจัดการขยะในชุมชน รวมถึงการมีส่วนร่วม การจัดการขยะในชุมชนให้เป็นที่พึงพอใจเท่าเทียมกันนั้นพบว่าพฤติกรรมเกี่ยวกับการจัดการขยะมี พฤติกรรมด้านการลดการเกิดขยะมูลฝอยของชุมชน ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมคล้ายกัน ได้แก่การให้คำแนะนำแก่เพื่อนบ้าน เพื่อให้ช่วยกันลดขยะมูลฝอย มีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาขยะในชุมชน ปัญหาการจัดการขยะในชุมชน การรับรู้ข่าวสารการจัดการขยะ การให้คำแนะนำแก่เพื่อนบ้านชุมชนมีพฤติกรรมด้านการนำกลับมาใช้ใหม่ เป็นขยะวัสดุประเภทโลหะโดยการนำไปขายพฤติกรรมด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย ชุมชนมีการคัดแยกขยะเปียกขยะแห้ง การคัดแยกขยะประเภทหลอดนื้อนและแบตเตอรี่ และการคัดแยกขยะประเภทวัสดุพลาสติกและพฤติกรรมด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการขยะของชุมชนพบว่า ชุมชนมีปัญหาการมีส่วนร่วมในการคิดวิธีกำจัดขยะในชุมชนของชุมชนเอง ซึ่งชุมชนยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญหรือปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากผลการศึกษาการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ประเด็นนั้นพบว่ามีปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. กระบวนการการตัดสินใจ ปัญหาที่พบคือในกระบวนการตัดสินใจนั้นไม่ได้เกิดจากข้อเสนอที่เกิดขึ้นจากชุมชนเอง แต่เกิดจากการขึ้นข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐ ขาดการนำเสนอมุมมองจากภาคชุมชน

2. การดำเนินโครงการ ปัญหาที่พบคือ การจัดสรรงบประมาณในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรม ที่ยังน้อยเกินไป พร้อมทั้งในการดำเนินโครงการนั้นยังขาดการประชาสัมพันธ์ และความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ ซึ่งทำให้ไม่สามารถเห็นผลอย่างเป็นรูปธรรมได้

3.การรับผลประโยชน์ ปัญหาที่พบคือ เมื่อเกิดการรณรงค์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแล้ว แต่สิ่งที่ยังขาดคือ การรวมกลุ่มเป็นสมาชิก หรือจัดตั้งชมรมที่แน่ชัด ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แต่สิ่งที่พบคือเกิดการมีส่วนร่วมเฉพาะกิจที่เกิดจากการจัดกิจกรรมเท่านั้น

4.การประเมินผลโครงการ ปัญหาที่พบคือ ชุมชนยังไม่เข้าใจขั้นตอนการติดตามและประเมินผลที่แท้จริง จึงทำให้ชุมชนไม่สนใจเข้าร่วมการประเมินผลกิจกรรมที่จัดขึ้นเพียงแต่เข้าร่วมเมื่อเสร็จกิจกรรมหมดหน้าที่ก็พากันแยกย้ายกลับ โดยไม่ได้รับฟัง ข้อดีข้อเสีย สรุปปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดกรรมในครั้งนี้

จากผลที่ได้ทำการศึกษาดังกล่าวข้างต้นนั้นสามารถนำข้อมูลเพื่อเป็นข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) เสริมสร้างความรู้และทักษะในการจัดการขยะมูลฝอยด้านต่างๆ แก่ ประชาชน เช่น ส่งเสริมการคัดแยกและการนำขยะไปแปรรูปและใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น เป็นต้น
- 2) พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) ผู้นำชุมชน ควรมีกิจกรรมเพื่อดึงชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยมากขึ้น